

ระบาดวิทยาของโรคเหาในนักเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

Epidemiology of Pediculosis capitis in Primary Schools Students in Warinchumrab District, Ubon Ratchathani Province

นิสาชล อนุสัย,¹ นิภาพร สมประสงค์,¹ เกศิณี หาญจงสิทธิ์,² แก้วใจ มาลีสัย^{3*}

Nisachon Anusai,¹ Nipaporn Somprasong,¹ Kesinee Hanjongsit,² Kaewjai Maleelai^{3*}

บทคัดย่อ

โรคเหาเป็นปัญหาสาธารณสุขที่พบได้ทั่วโลก จากรายงานการสำรวจ คาดว่ามีเด็กทั่วโลกประมาณ 12 ล้านคนเป็นเหา คณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาค้นคว้าหาความชุกของโรคเหาและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เป็นโรคเหาในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 178 ราย ใช้วิธีการเจาะจงเลือกศึกษา โดยทำการตรวจสอบขนตามัยส่วนบุคคลและ ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และ Chi-square test (χ^2) ผลการศึกษาพบว่า อัตราการเป็นเหาในนักเรียนชั้นประถมศึกษาสูงถึง ร้อยละ 37.0 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นเหาของนักเรียน ได้แก่ นักเรียนหญิง ประวัติการเคยเป็นเหา ความสะอาดของเล็บมือ ความถี่ของการสระผมใน 1 สัปดาห์ ความยาวของเส้นผม การรักษาความสะอาดของเครื่องนอน สมาชิกในบ้านเป็นเหา และมีเพื่อนที่เป็นเหา ($p < 0.05$) ส่วนอายุ การรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรู้ความรุนแรงของโรคเหา และความรู้เรื่องโรคเหา ไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดเหาในนักเรียนชั้นประถมศึกษา ($p > 0.05$) จากการศึกษาทำให้ทราบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษายังคงเป็นโรคเหา และขาดความเอาใจใส่ในการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคลของตนเอง โดยเฉพาะเส้นผม ที่เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้โรคเหายังเกิดการระบาดอยู่ตลอดเวลาในนักเรียน ซึ่งการแก้ไขปัญหาควรได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งตัวนักเรียนที่จะต้องมีความสนใจในการดูแลสุขวิทยาส่วนบุคคล ผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลบุตรโดยเฉพาะความสะอาด ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้ความรู้สุขภาพเรื่องโรคเหา พร้อมทั้งมีแนวทางหรือมาตรการในการควบคุม ป้องกัน กำจัดและรักษาโรคเหาต่อไป

คำสำคัญ: ระบาดวิทยา, เหา, โรคเหา, นักเรียนชั้นประถมศึกษา

Abstract

The head louse remains a worldwide public health problem. It affects 12 million children globally. The aim of this study was to explore the prevalence and factors related to *Pediculosis capitis* in primary school students. The sample size was 178 using purposive sampling. The examination of personal hygiene and questionnaire

¹ นักศึกษาปริญญาตรี, สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต, ² อาจารย์, ภาควิชาสาธารณสุขชุมชน, ³ อาจารย์ ภาควิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

¹ Undergraduate student, Bachelor of Public Health Programme in Community Public Health, ² Lecturer Department of Community Public Health, ³ Lecturer of General Education Department, Sirindhorn College of Public Health Ubon Ratchathani, 34190, Thailand.

*Corresponding author : Kaewjai Maleelai, General Education Department, Sirindhorn College of Public Health Ubon Ratchathani, 34190, Thailand. Tel. 085 046 4722 Email : Kaewjai_m@hotmail.com

were performed. Descriptive statistics and Chi-square test (χ^2) were used in data analysis. After hair examination of 178 students, prevalence of *Pediculosis capitis* was 37.8%. The risk factors associated with head louse infestation included girls, history of head louse infestation, dirty fingernails, wash hair less than 5 times per week, long length hair, uncleanliness of beddings, and having family members and friend infected *Pediculosis capitis* ($p < 0.05$). Our results suggested that, the students should improve their own personal hygiene. Increasing awareness about head louse infection should be delivered to parents and teachers.

Keywords: Epidemiology, head louse, *Pediculosis capitis*, Primary School

บทนำ

โรคเหาเป็นปัญหาสาธารณสุขที่พบได้ทั่วโลก¹⁸ จากการศึกษาความชุกของโรคเหาในเด็กนักเรียน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี² พบว่า จากนักเรียนทั้งหมด 1,071 คน เป็นเหา 121 คน คิดเป็นร้อยละ 11.30 ซึ่งโรคเหาเป็นโรคที่ก่อให้เกิดผลเสีย ต่อสุขภาพ โดยการเป็นเหาก่อให้เกิดความรำคาญทำลายสมาธิในการเรียนและทำให้เสียบุคลิกภาพ¹⁵ และยังสามารถก่อโรคต่างๆ ให้กับมนุษย์ได้อีก เช่น โรคริตส์ดวงตา อหิวาตกโรค โรคไทฟัส และไขกลับซ้ำ¹⁹

โรคเหาเป็นโรคที่ติดต่อจากบุคคลหนึ่งๆ ไปสู่บุคคลหนึ่ง อาทิเช่น ใช้สิ่งของร่วมกันหรือโดยการสัมผัส จากการคลุกคลี และเล่นด้วยกันกับเพื่อน ญาติ พี่น้อง ที่เป็นเหา⁸ เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนทั้งวัน ทำให้เด็กมีความใกล้ชิดกับเพื่อนในโรงเรียนมาก จึงติดเหาจากเพื่อนได้ง่าย นักเรียนส่วนใหญ่ที่เป็นเหามักจะเป็นเด็กนักเรียนหญิงมากกว่านักเรียนชาย เนื่องจากเด็กผู้หญิงผมดกและยาวกว่า⁵ นิพนธ์ ธัญญาวาณิช และคณะ ที่พบว่านักเรียนที่มีเล็บสกปรก จะมีอัตราการเกิดโรคเหาได้มากกว่านักเรียนที่มีเล็บสะอาดถึง 1.9 เท่าและจากการศึกษาของ อุษาวดี ถาวระ และคณะ ซึ่งพบว่า นักเรียนที่เป็นเหาส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยสระผม ซึ่งต่างจาก นิพนธ์ ธัญญาวาณิช และคณะ ที่พบว่าความถี่ในการสระผม ไม่มีผลต่อการเป็นเหา ปัญหาสุขภาพเหล่านี้มักพบในกลุ่มเด็กนักเรียนที่ยังเล็ก ในการศึกษาทางด้านอายุของเด็กนักเรียนกับอัตราการเป็นเหาพบว่าเด็กนักเรียนในกลุ่มอายุ 7-9 ปี มีอัตราการเป็นเหาสูงสุด ร้อยละ 62.81²

และเมื่ออายุน้อยลง 1 ปี อัตราการเกิดโรคเหาเพิ่มขึ้น 1.1 เท่า¹ จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนยังเป็นจุดรวมที่เสี่ยงต่อการแพร่กระจาย ของเหามากที่สุด ฉะนั้นควรที่จะเร่งจัดการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน การแก้ปัญหาโรคเหานั้นได้ทำกันมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นควบคุม ป้องกัน และกำจัด แต่ยังไม่สามารถกำจัดเหาให้หมดไปได้ จากการศึกษาของนิพนธ์ ธัญญาวาณิช และคณะ พบว่า ความรู้เรื่องโรคเหานั้น ไม่มีผลต่อการเกิดโรคเหา ถึงแม้เด็กนักเรียนจะมีความรู้เรื่องโรคเหาและการป้องกันในระดับปานกลาง แต่อัตราความชุกของโรคเหากลับสูงถึงร้อยละ 86.12 แสดงให้เห็นว่าความรู้ไม่ได้ช่วยให้เหาลดลง แต่ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ปกครอง หรือครูอาจารย์อาจจะละเลยในจุดนี้ไป นั่นคือ พฤติกรรมสุขวิทยาส่วนบุคคลของเด็ก

การศึกษาทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้พบข้อขัดแย้งของผลการศึกษาในหลายประเด็น ทั้งด้านระดับความรู้ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม พฤติกรรมสุขภาพส่วนบุคคล รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเป็นเหา ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ผู้วิจัย จึงทำการศึกษารังนี้ขึ้น และจากการทบทวนวรรณกรรมบางฉบับพบว่า โรคเหาส่วนใหญ่พบในกลุ่มเด็กประถมศึกษา ซึ่งพบนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นโรคเหาร้อยละ 11.2 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นโรคเหาร้อยละ 0.7⁶ ผู้วิจัยจึงมุ่งไปที่กลุ่มเด็กนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยการศึกษาตรวจคัดกรองปัญหาสุขภาพ เพื่อศึกษาความชุกของโรคเหาและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เด็กเป็นโรค ซึ่งเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของเด็ก

นักเรียน นำไปสู่การควบคุมและป้องกันโรค อันจะส่งผลให้อัตราการเป็นโรคเหาของนักเรียนนี้ลดลง เป็นประโยชน์แก่เด็กในวัยเรียน โรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษา ณ จุดใดจุดหนึ่ง (Cross-sectional) ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลเพื่อสำรวจความชุกและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เป็นโรคเหาในนักเรียน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 ปีการศึกษา 2558 ในอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนทั้งหมด 218 คน ใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างประชากรเพื่อประมาณค่าความชุก¹¹ ตัวอย่างที่ควรใช้ไม่น้อยกว่า 150 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขอความร่วมมือ ไปยังผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 โรงเรียน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และออกสำรวจโรงเรียนติดต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อปฏิบัติงานตามโครงการและแผนปฏิบัติงานที่วางไว้

2. ผู้วิจัยแนะนำตัวกับอาจารย์ประจำชั้นและนักเรียน ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและการตรวจสอบขนานนามนักเรียนที่อ่านหนังสือได้ให้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง สำหรับนักเรียนที่ไม่สามารถอ่านและเขียนได้ ทีมงานของผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์ จากนั้นนำแบบสอบถามมาส่งเพื่อรับการตรวจสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล

3. เมื่อตรวจพบผู้เป็นเหา ผู้เป็นเหาทุกคนจะได้รับการส่งต่อไปรักษาในสถานบริการทันที และเก็บรวบรวมข้อมูลนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบบันทึกสุขภาพรายบุคคล ทำการตรวจเด็กนักเรียนเพื่อคัดหาเด็กที่เป็นโรคเหาทุกคน โดยตรวจความสะอาดของเล็บมือ ตรวจเหา แผลบนหนังศีรษะ และวัดความยาวของเส้นผม ผู้วิจัยและผู้ช่วยทุกคนที่จะทำการตรวจสุขภาพอนามัยเด็กนักเรียนจะต้องได้รับการอบรมก่อนทำการตรวจ เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ตรวจและตัวเด็กเอง และป้องกันการติดต่อของโรค โดยใส่หมวกอนามัย สวมถุงมือก่อนตรวจและเปลี่ยนถุงมือทุกครั้งก่อนตรวจรายถัดไป ไม่ับรรทัดที่ใช้วัดจะใช้สำลีแอลกอฮอล์เช็ดทำความสะอาดไม้บรรทัดก่อนทำการวัดและหลังวัดทุกครั้ง เมื่อตรวจพบผู้เป็นเหา ผู้เป็นเหาทุกคนจะได้รับการส่งต่อไปรักษาในสถานบริการทันที ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุข สิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี เลขที่ SCPHUB S004/2558

2) อุปกรณ์ที่ใช้ในการตรวจสุขภาพ ได้แก่ ถุงมือ ไฟฉาย ไม้บรรทัด สำลี แอลกอฮอล์ 70% ถุงขยะสีแดง (ทิ้งขยะติดเชื้อ) หมวกอนามัย

3) แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์¹ แบบสอบถามประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป พฤติกรรมอนามัยที่เกี่ยวกับโรคเหา การรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรุนแรงของโรค และความรู้เรื่องโรคเหา แบบสอบถามนี้ได้ผ่านการตรวจคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์เท่ากับ 0.94 และจากการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ พบว่า ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ในการหาคุณภาพแบบทดสอบด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรุนแรงของโรคเหา ค่าที่ได้ 0.53 และวัดคุณภาพเครื่องมือโดยใช้ค่า KR-20 ในการหาคุณภาพแบบทดสอบด้านความรู้เรื่องโรคเหา ค่าที่ได้ 0.66

วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติอนุมาน คือ Chi-square test (χ^2) เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปร

ผลการศึกษา

นักเรียนทั้งหมด 178 คน เพศชายจำนวน 82 คน (ร้อยละ 46.07) เป็นเพศหญิง จำนวน 96 คน (ร้อยละ 53.93) นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 6 – 12 ปี ส่วนใหญ่พบว่า นักเรียนไม่เคยเป็นเหา ร้อยละ 49.71 (Table 1)

สรุปผลการทดสอบความรู้และการรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรุนแรงของโรคเหา พบว่านักเรียนมีคะแนนความรู้เฉลี่ย 7.73 ± 1.81 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน และมีคะแนนการรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรุนแรงของโรคเหาเฉลี่ย 14.03 ± 2.29 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน (Table 2)

ผลการตรวจสอบอนามัยส่วนบุคคล พบว่า มีอัตราความชุกของโรคเหาโดยรวมร้อยละ 37.08 ซึ่งพบในนักเรียนเรียนหญิง (Table 3)

จากการศึกษาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเสี่ยงต่างๆกับการเกิดโรคเหา พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) (Table 3)

เพศ มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนใหญ่พบในเพศหญิง ซึ่งนักเรียนที่มีประวัติเคยเป็นเหามาก่อน จะมีอัตราการเกิดโรคเหา มากกว่านักเรียนที่ไม่เคยเป็นเหา 11.61 เท่า สำหรับความถี่ในการสระผมต่อสัปดาห์นั้น พบว่า นักเรียนที่สระผมน้อยกว่า 5 ครั้งต่อสัปดาห์ มีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียนที่สระผมมากกว่า 5 ครั้งต่อสัปดาห์ 2.87 เท่า

Table 1 Characteristics of sample

Characteristics	Number	Percentage
Gender		
Male	82	46.07
Female	96	53.93
Age (year)		
6 – 9	87	49.71
10 – 12	88	50.29
Grade		
1	28	16.18
2	29	16.76
3	21	12.14
4	31	17.92
5	34	19.65
6	30	17.34
History of infected pediculosis		
None	85	49.71
Having Pediculosis without treatment	15	8.77
Having Pediculosis with treatment	71	41.25
Total	171	

Table 2 The average and standard deviation of Knowledge and Perceived Risk of infected pediculosis Severity

	\bar{x}	S.D.	Min	max
Knowledge	7.73 (10)	1.81	2	10
Perceived Risk of infected pediculosis Severity	14.03 (20)	2.29	7	19

Table 3 Prevalence of Pediculosis Infection and its risk factors

Variables	Pediculosis (%)	χ^2	p-value	OR
Gender				
Male	0		<0.0001*	
Female	66 (100)			
Age (year)				
6 – 9	33 (50.8)	0.05	0.83	1.07
10 – 12	32 (49.2)			
Perceived risk and severity of Pediculosis				
Scores < \bar{x}	20 (30.3)	1.75	0.19	1.54
Scores $\geq \bar{x}$	46 (69.7)			
Knowledge				
Scores < \bar{x}	39 (59.1)	0.14	0.71	1.12
Scores $\geq \bar{x}$	27 (40.9)			
Having previous history of Pediculosis				
Yes	48 (76.2)	49.38	<0.0001	11.61
No	15 (23.8)			
Fingernail Hygiene				
Dirty	32 (48.5)	4.78	0.03	1.98
Clean	34 (51.5)			
Frequency of hair washing per week				
< 5 times per week	17 (25.8)	10.09	0.001	2.87
\geq 5 times per week	49 (74.2)			
Length of hair				
Short (< 20 cm.)	17 (25.8)	51.63	<0.0001	0.09
Long (\geq 20 cm.)	49 (74.2)			
Washing bedding sets				
No	30 (71.4)	7.40	0.01	0.34
Yes	12 (28.6)			
Infected Pediculosis of Family Members				
Yes	26 (39.4)	5.92	0.02	2.25
No	40 (60.6)			
Infected Pediculosis of Friend				
Yes	56 (84.8)	13.23	0.0001	3.93
No	10 (15.2)			

* Fisher's Exact Test

จากการตรวจสอบอนามัยส่วนบุคคล พบว่านักเรียนที่เล็บมือสกปรก มีอัตราการเกิดโรคเหา มากกว่านักเรียนที่เล็บมือสะอาด 1.98 เท่า และนักเรียนที่มีผมยาว (ผมยาว ≥ 20 ซม.) มีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียนที่มีผมสั้น (ผมยาว < 20 ซม.) 0.09 เท่า

การรักษาความสะอาดของเครื่องนอน พบว่านักเรียนที่ไม่รักษาความสะอาดของเครื่องนอนมีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียนที่รักษาความสะอาดของเครื่องนอน 0.34 เท่า

การที่นักเรียนมีสมาชิกในบ้านเป็นเหา มีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียนที่ไม่มีสมาชิกในบ้านเป็นเหา 2.25 เท่า และนักเรียนที่มีเพื่อนเป็นเหา พบว่า มีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียนที่ไม่มีเพื่อนเป็นเหา 3.93 เท่า

ส่วนตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ อายุ การรับรู้โอกาสเสี่ยงกับการรับรู้ความรุนแรงของโรคเหา และความรู้เรื่องโรคเหา มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหา แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$)

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาระบาดวิทยาของโรคเหาในนักเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าอัตราความชุกของโรคเหาเป็นนักเรียนหญิงทั้งหมด ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดโรคเหา พบว่านักเรียนที่เคยเป็นเหา นักเรียนที่เล็บมือสกปรก นักเรียนที่สระผมน้อยกว่า 5 ครั้งต่อสัปดาห์ นักเรียนที่มีผมยาวมากกว่า 20 เซนติเมตร นักเรียนที่ไม่มีการทำความสะอาดเครื่องนอน นักเรียนที่มีสมาชิกในบ้านเป็นเหา และนักเรียนที่มีเพื่อนเป็นเหา มีความสัมพันธ์กับการเป็นเหา ส่วนอายุ ความรู้และการรับรู้เรื่องโรคเหาไม่มีความสัมพันธ์กับการเป็นเหา

จากผลการศึกษาพบว่าอัตราความชุกของนักเรียนที่เป็นเหามีมากกว่าการศึกษาของ ป่วน สุทธิพิณิจธรรม และคณะ² ที่ศึกษาความชุกของ

โรคเหา แผลพุพอง ฟันผุ และหนองพวยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตพื้นที่รอบมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อาจเนื่องมาจากการที่เด็กนักเรียนไว้ผมยาวทำให้ติดเหาได้ง่าย ซึ่งกฎระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้นักเรียนสามารถไว้ผมยาวได้ จึงเป็นเหตุให้การแพร่ระบาดของเหาเป็นไปได้ง่าย และเด็กนักเรียนติดเหาง่ายขึ้น

ผลการศึกษาพบว่าเพศมีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหา ซึ่งพบในเด็กนักเรียนหญิงทั้งหมด ไม่พบในนักเรียนชาย ชัดแย้งกับการศึกษาของป่วน สุทธิพิณิจธรรม และคณะ² พบว่า มีการระบาดในเพศหญิงเป็นส่วนใหญ่ พบในเพศชายน้อยมาก อาจเนื่องมาจากเด็กนักเรียนชายส่วนใหญ่ตัดผมสั้นเกรียนเป็นที่ยากลำบากในการอาศัยอยู่ของตัวเหาจึงทำให้อุบัติการณ์ส่วนใหญ่เกิดในนักเรียนหญิง ซึ่งอธิบายได้ว่าเหาสามารถติดต่อกันได้โดยการสัมผัส ตัวเหาจะเคลื่อนตัวไปตามเส้นผมจากศีรษะของอีกคนไปที่เส้นผมของอีกคน โดยเฉพาะเด็กอนุบาลและเด็กประถม เพราะเด็กอายุเท่านี้มักจะเล่นกันอย่างใกล้ชิด และส่วนใหญ่มักเกิดกับเด็กผู้หญิงมากกว่าเด็กผู้ชาย เพราะเด็กผู้หญิง มีเส้นผมที่ยาวกว่า ทำให้เหาสามารถเกาะอยู่บนหนังศีรษะและวางไข่ได้ดีกว่า⁵

ผลการศึกษาพบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการเป็นเหา อาจเนื่องมาจากเหาสามารถเป็นได้ทุกเพศทุกวัย ติดต่อกันผ่านการสัมผัสโดยตรงจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยการสัมผัสจากการคลุกคลีใกล้ชิดและการใช้สิ่งของร่วมกัน เช่น การใช้หวีร่วมกัน การใช้หมวกร่วมกัน การใช้ที่นอนและหมอนร่วมกัน⁶ ชัดแย้งกับการศึกษาของ นิพนธ์ ธัญญวานิช และคณะ¹ ที่พบว่าอายุมีความสัมพันธ์กับ การเกิดโรคเหา

การรับรู้โอกาสเสี่ยงการรับรู้ความรุนแรง และความรู้เรื่องโรคเหาไม่มีผลต่อการเกิดโรคเหา สอดคล้องกับนิพนธ์ ธัญญวานิช และคณะ¹ ที่

พบว่า ระดับการศึกษาหรือความรู้เรื่องโรคเหานั้น ไม่มีผลต่อการเกิดโรคเหา เด็กนักเรียนมีความรู้เรื่องโรคเหาและการป้องกันในระดับปานกลาง แต่อัตราความชุกของโรคเหากลับสูง ซึ่งจากผลการศึกษาแม้ว่าคะแนนการรับรู้จะอยู่ในระดับที่สูง แต่เมื่อพิจารณารายชื่อของแบบสอบถามกลับพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรายหรือไม่ต้องการให้ใครรู้ว่าตัวเองเป็นเหา ซึ่งการมีทัศนคติเช่นนี้จึงทำให้โรงเรียนถือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่ดีของเหา ดังนั้นหากจะทำการควบคุมหรือกำจัดเหาคควรเริ่มต้นจากโรงเรียน โดยครูมีการตรวจศีรษะนักเรียนและทำการกำจัดเหาด้วยการใช้หวีซี่ถี่ ให้นักเรียนที่เป็นเหาสระผมในช่วงพักเที่ยง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่งเสริมอนามัยโรงเรียนมากขึ้น มีการให้สุขศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้และทัศนคติที่ถูกต้อง ครูแจ้งผู้ปกครองทราบว่ามีบุตรหลานของท่านเป็นเหาเพื่อให้กลับไปดูแลความสะอาดที่นอนปลอกหมอนและความสะอาดของเด็กนักเรียนขณะอยู่บ้าน จากข้อเสนอแนะที่กล่าวมาข้างต้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อให้การควบคุมและกำจัดเหาเกิดประสิทธิผลที่ดีและอัตราความชุกของเหาในเด็กนักเรียนจะลดน้อยลง

ประวัติการเคยเป็นเหามีความสัมพันธ์กับการเป็นเหา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าถึงแม้จะเคยเป็นเหาแล้วและได้รับการรักษาหรือไม่ได้รับการรักษาก็สามารถกลับมาเป็นเหาซ้ำได้อีก อาจเนื่องมาจากลักษณะการติดต่อของเหาที่ติดต่อกันได้ โดยการคลุกคลีกับผู้ที่เป็นเหาอยู่แล้ว ซึ่งจากวงจรชีวิตของเหาเมื่อเหาตัวผู้และเหาตัวเมียผสมพันธุ์กันแล้ว เหาตัวเมียจะวางไข่ได้มากถึงวันละ 6-9 ฟอง⁹ เหาจึงแพร่ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเด็กนักเรียนเล่นกับเพื่อนที่เป็นเหาจึงสามารถติดเหาซ้ำได้อีก แม้จะเคยมีประวัติการเคยเป็นเหามาแล้วก็ตาม สอดคล้องกับอุษาวดี ถาวร และคณะ¹ ที่ศึกษาประวัติการเคยเป็นเหา พบว่าแม้จะเคยกำจัดเหามาก่อนแต่กลับยังคงเป็นเหาอยู่

จากผลการศึกษาพบว่า การที่เด็กนักเรียนมีเล็บมือสกปรกจะทำให้เป็นเหาได้ สอดคล้องกับนิพนธ์ ธีญญาวานิช และคณะ¹ ที่ทำการศึกษาและพบว่านักเรียนที่มีเล็บมือสกปรกจะมีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านักเรียน ที่มีเล็บมือสะอาด แม้ว่าผู้ที่เป็นเหาอาจจะไม่แสดงอาการมากนัก แต่การเป็นเหาจะสร้างความรำคาญ เพราะเหาจะดูดเลือดกินเป็นอาหารและปล่อยน้ำลายออกมา ในน้ำลายของเหามีสารที่ทำให้ระคายเคืองต่อผิวหนัง ทำให้เกิดตุ่มคันตรงรอยกัด เด็กที่เป็นเหาจึงมีอาการคันมาก อาจเกาจนหนังศีรษะถลอก อักเสบ และเป็นแผลติดเชื้อได้⁹ เมื่อเด็กที่เป็นเหามีเล็บมือยาวและสกปรกเกาศีรษะ คราบฝุ่น รังแคและไขเหาอาจติดตามซอกเล็บ หากเด็กนักเรียนไปเล่นกับเพื่อนหรือคลุกคลีกับคนใกล้ชิดก็อาจทำให้เกิดการแพร่เชื้อและติดเหาได้

การสระผมบ่อยครั้งในหนึ่งสัปดาห์มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหา สอดคล้องกับอุษาวดี ถาวร และคณะ¹² ที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์เด็กนักเรียนที่เป็นเหา พบว่าเด็กนักเรียนที่เป็นเหาส่วนใหญ่มีความถี่หรือจำนวนครั้งในการสระผมบ่อย และอภิวิฐ รัชชสิน และคณะ¹⁰ ที่ศึกษาและพบว่า นักเรียนที่เป็นเหาส่วนใหญ่ที่มีศีรษะไม่สะอาดเนื่องจากไม่ค่อยสระผม นักเรียนกลุ่มนี้มีความชุกของตัวเหาสูง ต่างจากนักเรียนที่สระผมบ่อยแม้จะเป็นเหาแต่จำนวนตัวเหาก็ไม่ชุกชุม ชัดแย้งกับการศึกษาของนิพนธ์ ธีญญาวานิช และคณะ¹ ที่พบว่า การสระผมไม่มีผลต่อการเกิดโรคเหา ซึ่งอาจเป็นเพราะในกลุ่มเด็กนักเรียนที่ศึกษานั้นมีพฤติกรรมสุขภาพส่วนบุคคลที่ค่อนข้างดี ทำให้การติดต่อเป็นไปได้ยาก และโพชฃงค์ ทรัพย์บุตรศรี และคณะ⁴ พบว่าความถี่ในการสระผมไม่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคเหาเช่นกัน ซึ่งการศึกษาของโพชฃงค์ ทรัพย์บุตรศรี และคณะ⁴ กล่าวว่า เนื่องจากทำการศึกษาในกลุ่มเด็กพิการ อาจเป็นไปได้ว่าการสระผมของเด็กพิการแต่ละครั้งอาจไม่มีประสิทธิภาพและไม่

สะอาดเพียงพอ เนื่องจากความไม่พร้อมด้านสรีระร่างกายของเด็ก แต่อย่างไรก็ตามเคยมีการศึกษาในเด็กปกติที่ผ่านมา พบว่า ความถี่ของการสระผมที่บ่อยมีอัตราการพบเหาที่น้อยลง

จากผลการศึกษาพบว่า การไว้ผมยาวมีผลต่ออัตราการเกิดโรคเหามากกว่าผมสั้น เนื่องจากเหาเป็นแมลงที่อาศัยอยู่บนหนังศีรษะและเส้นผม โดยเมื่อตัวเหาวางไข่บนเส้นผมจะหลั่งสารไคติน (Chitin) หุ้มปลายหนึ่งของไข่ให้เกาะติดแน่นอยู่กับเส้นผม การที่เด็กนักเรียนหญิงมีผมยาว จึงเหมาะแก่การอาศัยและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์อย่างดีของเหา แต่มีความขัดแย้งกับการศึกษาของนิพนธ์ รัชฎาวาณิช และคณะ¹ ที่พบว่าความยาวและลักษณะของเส้นผมไม่มีผลต่อการเกิดโรคเหา

การไม่รักษาความสะอาดของเครื่องนอนมีผลต่ออัตราความชุกของการเกิดโรคเหามากกว่าการรักษาความสะอาดของเครื่องนอน โดยจากการศึกษาพบว่าวิธีที่นิยมทำความสะอาด คือ การซักและผึ่งแดด ซึ่งการทำทำความสะอาดเครื่องนอนเป็นการทำลายแหล่งที่อยู่ของเหาและจะช่วยหยุดการแพร่กระจายเหาไปสู่ผู้อื่น ขัดแย้งกับนิพนธ์ รัชฎาวาณิช และคณะ¹; โพษณงค์ หรือบุตรศรี และคณะ⁴ ที่พบว่าความถี่ของการนำหมอนและผ้าห่มผึ่งแดด ไม่มีผลต่อการเป็นเหา

นักเรียนที่มีสมาชิกในบ้านเป็นเหามีอัตราการเป็นเหามากกว่านักเรียนที่ไม่มีสมาชิกในบ้านเป็นเหา และนักเรียนที่มีเพื่อนเป็นเหาจะมีอัตราการเป็นเหามากกว่านักเรียนที่ไม่มีเพื่อนเป็นเหา ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากลักษณะการติดต่อของเหาดังที่กล่าวมาข้างต้นที่จะติดต่อโดยตรงจากการสัมผัสคลุกคลีใกล้ชิด และการใช้สิ่งของร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิพนธ์ รัชฎาวาณิช และคณะ¹ ที่พบว่า การนอนและเล่นกับเพื่อนหรือคนที่เป็นเหาจะทำให้ติดเหาได้ และการที่นักเรียนนอนกับญาติจะมีอัตราการเกิดโรคเหามากกว่านอนคนเดียว จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ ชี้ให้เห็นว่าส่วนใหญ่แล้วเกิดจากพฤติกรรมส่วนตัว

บุคคลเองที่ทำให้เกิดโรค ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวล้วนเป็นพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการเป็นโรคเหา ถ้านักเรียนจะมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องได้ ต้องอาศัยครูที่โรงเรียนชี้แนะ ผู้ปกครองใส่ใจดูแลความสะอาดที่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามามีบทบาทร่วมช่วยตรวจสุขภาพและให้สุขศึกษาแก่ครู ผู้ปกครอง และตัวเด็กนักเรียนเอง ก็จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ปลอดภัยจากโรคเหาได้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ถึงแม้ได้มีการทดสอบแล้วว่าข้อคำถามในแบบสอบถามอยู่ในระดับที่เด็กนักเรียนประถมศึกษาสามารถอ่านได้ แต่เมื่อเก็บข้อมูลจริงกลับยังมีเด็กนักเรียนบางคนที่ไม่อ่านหนังสือไม่ออก ทีมวิจัยจึงปรับการเก็บข้อมูลกับเด็กกลุ่มนี้โดยการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อคำถามและตอบแบบสอบถามได้ตรงตามความจริงที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

1.1 จากการศึกษาทำให้ทราบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษายังคงเป็นโรคเหา แม้นักเรียนจะมีความรู้เรื่องโรคเหาและรับรู้ถึงโอกาสเสี่ยงกับรับรู้ถึงความรุนแรงของโรคเหาในระดับสูง แต่ยังคงขาดความเอาใจใส่ในการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคลของตนเองอย่างจริงจัง โดยเฉพาะเส้นผม ที่ขาดความเอาใจใส่รักษาความสะอาด ซึ่งเส้นผมเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรคยังเกิดการระบาดอยู่ตลอดเวลาในนักเรียน ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้ควรได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งตัวนักเรียนที่จะต้องมีความสนใจในการดูแลสุขวิทยาส่วนบุคคลของตนเอง ผู้ปกครองเอาใจใส่ดูแลบุตร โดยเฉพาะความสะอาด ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ให้ความรู้สุขศึกษาเรื่องโรคเหา พร้อมทั้งมีแนวทางหรือมาตรการในการควบคุม ป้องกัน กำจัดและรักษาโรคเหา

2) ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป

ควรวินิจฉัยโดยใช้ Logistic regression analysis ซึ่งเป็นสถิติที่สูงขึ้น เพื่อให้เห็นภาพการ

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัด อุบลราชธานี คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.อุราวัช บุรณะคงคา ตรี อาจารย์จินดา คำแก้ว และอาจารย์ัญชภา

เอกสารอ้างอิง

1. นิพนธ์ ธัญญวานิช, พัฒนมาศ มณีกาญจน์, สุรพล ยัมสำราญ, วรณไชย มณีบุญยัง, สุกาลภ พวงสะอาด, พิทักษ์ วุฒิเสน, และคณะ. ระบาดวิทยาและปัจจัยเสี่ยงของโรคเหาในนักเรียนหญิง 5 โรงเรียน ตำบลตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ภาควิชาสุขวิทยาเขตร้อน คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล. 2552.
2. ป่วน สุทธิพิณิจธรรม, ธารินี ไชยวงศ์, ชุตติกาญจน์ พิลาศรี, เอกพจน์ ทองมี, ปิยะรัตน์ ธัญนิพัทธ์ และ จิรพรณ พิพัชร์นัมพร. ความชุกของโรคเหา แผลพุพอง ฟันผุ และนอนพยาธิของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตพื้นที่รอบมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. งานวิจัยเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. 2553; 200-207.
3. ปวีณากร ดอมนิน และจินตนา สรายุทธพิทักษ์. ผลของโปรแกรมสุขศึกษาที่มีต่อการป้องกันการเป็นเหาสำหรับนักเรียนประถมศึกษา. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา. 2553; 58-72.
4. โพนงค์ ห่องบุตรศรี, ประเสริฐ สายเชื้อ, กฤษณดิษฐ์ นวพงษ์ปวีณ และอารี เทเลอร์. ความชุกของโรคเหาในเด็กหญิงพิการที่โรงเรียนสำหรับเด็กพิการในจังหวัดขอนแก่น.

พยากรณ์โอกาสการเกิดโรคเหาและการแปลผลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภักทียพุทพงษ์ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และนักศึกษาศาธารณสุขศาสตร์บัณฑิต สาธารณสุขชุมชน ของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

- วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2556; 35-40.
5. วีรยา จึงสมเจตไพศาล. เหา : แนวทางการป้องกัน [อินเทอร์เน็ต]: คณะพยาบาลศาสตรมหาวิทาลัยมหิดล; [1 พฤษภาคม 2553]. ที่มา: <http://www.ns.mahidol.ac.th/english/th/departments/PN/TH/article/เมื่อลูกป่วย/เหา.pdf>
6. ศิริพร จริยาจิรวัฒนา, เรียมทอง วิบูลย์ศักดิ์, วรณภา กางกัน, ชูชัย ทรงพุดิ, เจ็ดโถม ศิริผล, ลลิตา สุกแสงปัญญา. การสำรวจภาวะสุขภาพเด็กวัยเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่ 3 ชลบุรี. 2555.
7. สุปรียา ตันสกุล. ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ : แนวทางการดำเนินงานในงานสุขศึกษา. วารสารสุขศึกษา. 2550.
8. สุภาภรณ์ วรณภิญโญชีพ, พนิดา พลสีลา, นพมาศ อัครจันทร์โชติ และชูศักดิ์ นิธิเกตุกุล. อุบัติการณ์โรคเหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. สงขลานครินทร์เวชสาร. 2547.
9. อภิชาติ วิทย์ตะ และแสงชัย นทีวรรณารถ. เหาคอน โคนคน และนิติบัญญัติวิทยา. วารสารนิติเวชศาสตร์. 2555; 151-163.

10. อภิวัฏ รัชสิน และคณะ. การบริหารจัดการควบคุมเหาในเด็กนักเรียน. *The Journal of Tropical Medicine and Parasitology*. 2538.
11. อรุณ จิรวัดน์กุล. วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างในการศึกษาแบบต่างๆ. ในอรุณ จิรวัดน์กุล. สถิติทางวิทยาศาสตร์สุขภาพเพื่อการวิจัย. 2552;174-175.
12. อุษาวดี ถาวรระ, ประคอง พันธุ์อุไร, อนุสรณ์ มาลัยนวล และจิตติ จันทรแสง. ภาวะการเป็นเหาของเด็กนักเรียนชนบทในภาคต่างๆ ของประเทศไทย. *วารสารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์*. 2531.
13. Amirkhani A M et al., A Nationwide Survey of Prevalence of Pediculosis in Children and Adolescents in Iran. *Iran Red Crescent Med J*. 2554;167-170.
14. Boshra Vahabi, Ahmad Vahabi , Alireza Gharib, Mahnaz Sayyadi and Sirvan Sayyad. Prevalence of head louse infestation and factor affecting the rate of infestation among primary schoolchildren in Paveh City, Kermanshah Province, Iran in the years 2009 to 2010. *Life Science Journal*. 2013; 360-364.
15. Global Health (September 24, 2013). Parasites - Lice - Head Lice. Retrieved from Centers for Disease Control and Prevention: <http://www.cdc.gov/parasites/lice/head/index.html>
16. Motovali Emiami M et al., Epidemiological aspects of Pediculosis capitis and treatment evaluation in primary-school children in Iran. 2551.
17. Saeedeh Yousefi et al., Epidemiological Study of Head Louse (*Pediculus humanus capitis*) Infestation Among Primary School Students in Rural Areas of Sirjan County, South of Iran. 2555.
18. Vahabi, A. et al., Prevalence and risk factors of *Pediculus (humanus) capitis* (Anoplura: Pediculidae), in primary school in Sanandaj City, Kurdistan Province, Iran. *Tropical Biomedicine*. 2555; 207-211.
19. Veracz A, Raoult D. 2012. DPDx - Laboratory Identification of Parasitic Diseases of Public Health Concern. Retrieved from Centers of Disease Control and Prevention: <http://www.cdc.gov/dpdx/pediculosis/index.html>
20. Watcharawit Rassami and Mayura Soonwera. Epidemiology of pediculosis capitis schoolchildren in the eastern area of Bangkok, Thailand. *Asian Pac J Trop Biomed*. 2555; 901-903.